

СКАРБНИЧКА МУЗЕЙНОГО ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА

УДК 329(477):430(930.2)

© Людмила БЕВЗ,

© Галина ЯРОВА

ДО ІСТОРІЇ ВИВЧЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РУХУ УКРАЇНЦІВ У ПОВОЄННІЙ НІМЕЧЧИНІ (НА МАТЕРІАЛАХ АНДРІЯ ГЛІНІНА З МУЗЕЮ ГЕТЬМАНСТВА)

На основі музейних предметів із фондової колекції Музею гетьманства досліджено життя українця Андрія Глініна, вивезеного до Німеччини 1943 р. на примусові роботи. На прикладі його життєдіяльності розкрито суспільно-політичне функціонування численної групи «переміщених осіб» з українських земель, відображено їхню активність у боротьбі з радянською системою за незалежність України.

Ключові слова: музейні предмети, Музей гетьманства, Андрій Глінін, Друга світова війна, переміщені особи, табори «ПО», газета «Українські вісті», Легіон імені Симона Петлюри, Українська Революційно-Демократична партія (УРДП), Українська Національна Рада (УНРада).

Упродовж останніх років до Музею гетьманства надходили матеріали, що належали українцям, які внаслідок різних обставин проживали за межами Батьківщини й докладали максимум зусиль для донесення історичної правди про Україну, її розвиток до світової громадськості.

У 2013 р. директор Бібліотеки-архіву імені Святого Володимира в Калгарі (Канада) Микола Ворон, із яким Музей гетьманства впродовж багатьох років співпрацює, зокрема веде листування, надіслав матеріали Андрія Глініна – одного з багатьох тисяч українців, вивезених на примусові роботи під час Другої світової війни. Закономірно виникає запитання: чому саме до Музею гетьманства? А відповідь криється в тому, що закордонні українці вбачають саме в цьому музеї репрезентанта ідеї української державності, а власне життя й еміграційну діяльність вони розглядають у контексті боротьби за незалежність України. Тому метою пропонованої статті є аналіз матеріалів Андрія Глініна, наявних у Музеї гетьманства, з метою визначити на його прикладі активність еміграції в суспільно-політичному житті української громадськості.

Українська та зарубіжна історіографія мають значний масив літератури про життя переміщених осіб (ПО) після закінчення Другої світової війни в таборах «ПО» [7; 10; 11]. Наукові дослідження та публіцистичні праці доволі чітко

відображають діяльність українців у різних організаціях та об'єднаннях, об'ємно висвітлюють життєві шляхи відомих діячів та очільників українського руху за кордоном [1; 2; 14]. Утім, до складу таких організацій входили тисячі пересічних українців, які гуртувалися навколо української ідеї і своєю повсякденною роботою інформували світову громадськість про існування української нації, що прагне до самостійного будівництва України.

Друга світова війна спричинила помітні й значні переміщення українців по всьому світу. Серед них були й примусово вивезені особи, військовополонені, і люди, які добровільно залишили свої домівки, втікаючи від радянської системи. Після закінчення війни згідно з умовами Ялтинської конференції всі радянські громадяни мали повернутися до СРСР. Репатріація відбувалася в кілька етапів, серед яких – і примусовий. Багато українців не мали бажання повертатися на різну землю. Задля цього вони змінювали свої документи, біографії, знаходили різні можливості, аби залишитися «на свободі» [7, 88]. Більше шансів залишитися на чужині було в тих українців, що перебували в зоні впливу союзницьких країн і проживали в таборах «ПО». У літературі зафіксовані різні цифри щодо кількості переміщених українців у Західну Німеччину та Австрію. В. Гальчинський називає кількість у 180 тис., Л. Стрільчук – 250 тис. [2, 228; 10, 27]. Однак, як зазначає В. Маруняк, чітко визначити статистику неможливо, адже в другій половині 1940-х рр. українці проживали і в таборах «ПО», і на приватних квартирах. Крім того, з остраху на репатріацію вони не завжди оприлюднювали свою національну належність [7, 82 – 86]. Українці в таборах «ПО» розгорнули активну суспільно-громадську, політичну і науково-культурну діяльність, позаяк серед них було чимало високоосвічених, свідомих громадських діячів, науковців, митців, що мали величезний авторитет серед населення таборів, зокрема й молоді.

Андрія Глініна, молодого й недосвідченого юнака вирвала нацистська рука з отчого дому. Німецьке військово командування в 1943 р. вирішило зробити подарунок фюреру – вивезти на примусові роботи до Німеччини хлопців і дівчат 1925 – 1926 рр. народження. До цього переліку потрапив і Андрій Глінін, який по закінченні середньої школи опинився в Німеччині на примусових роботах.

Андрій Глінін походить із чугуївських козаків [13, 234]. Народився 12 жовтня 1925 р. на Ставропольщині. Родина Глініних пройшла через процес колективізації, а значить, зазнала переслідування всієї родини, пережила голод. З 1934 р. малолітній Андрій почав відвідувати школу.

На чужині доля молодого хлопця була нелегкою. 5 лютого 1945 р. відбувся наліт радянських літаків на Німеччину, під час обстрілу з бортової зброї А. Глініну відірвало праву ногу вище коліна, унаслідок чого він майже рік перебував у лікарні. На початку 1946 р., виписавшись із лікарні, Андрій у Форхгаймі перейшов в український табір «ПО» міста Форхгайм, що був під опікою Допомогової і реабілітаційної адміністрації Об'єднаних Націй (United Nations Relief and Rehabilitation Administration – UNRRA). Головною метою діяльності цієї міжнародної організації була матеріальна допомога переміщеним особам та повернення їх додому.

Восени 1947 р. А. Глінін вступив на навчання в Українську електротехнічну школу в Авсгбурзі, у 1950 р. закінчив її, захистивши диплом інженера-електрика.

На початку студентського життя А. Глінін узяв участь у створенні Союзу українських інвалідів на еміграції. Це підтверджує наявний у Музеї гетьманства документ, що належав А. Глініну – посвідчення заяви вступу на дійсного члена Союзу Українських Інвалідів на Еміграції, Німеччина, 12 травня 1949 р. Це горизонтальний прямокутний аркуш, друкований типографським способом чорною фарбою, шрифтами різних розмірів, заповнений від руки чорнилом фіолетового кольору. У верхньому лівому куті – назва організації та філії, де вписане фіолетовим чорнилом місто «Ляйптгайм». Нижче по центру великими чорними літерами надруковано: «Посвідчення» та його основний зміст з рядками, заповненими фіолетовим чорнилом, з підписом касира. Унизу – друкований текст, у якому пояснюється, хто може бути членом СУІ на Еміграції, а також зазначається вагомість цього посвідчення. Зокрема, наголошується, що до СУІ на Еміграції як дійсний член із правом вирішального голосу може бути прийнята особа, що має близько 30 % втрати працездатності. У першу чергу військові інваліди та інваліди праці, нещасних випадків та деяких випадків з народження, про що засвідчує лікарсько-кваліфікаційна комісія. Посередині посвідчення кругла печатка, у центрі якої тризуб, а по колу напис: «ГОЛОВНА УПРАВА СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ІНВАЛІДІВ».

У червні 1948 р. в Німеччині в таборі переміщених осіб у Новому Ульмі відбувся установчий з'їзд ветеранів, на якому об'єдналися дві ветеранські організації – відділ інвалідів при Союзі Українських Ветеранів та Союзу Українських Інвалідів – в єдиний Союз Українських Інвалідів на Еміграції. Було ухвалено, що це буде добровільна безпартійна організація, члени якої зможуть вільно вступати в будь-яку політичну українську організацію, але робити політичний «піар» на інвалідах не дозволено. Також висловлювалася думка про те, що всі наявні українські організації за кордоном об'єднуються задля створення єдиного фронту для боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу [9, 3].

Отримавши диплом інженера-електрика, влітку 1950 р. А. Глінін розпочав робітничу діяльність у видавництві «Українські вісті» в Новому Ульмі, якому присвятив усе своє життя [13, 234]. Саме цей часопис функціонував найдовше серед усіх українських періодичних видань за кордоном [5, 1].

Газета «Українські вісті» заснована як орган Української Революційно-Демократичної партії. Пріоритетною темою на сторінках цієї газети було здобуття Україною незалежності, а після 1991 р. – утвердження незалежності [12, 6].

Перше число газети з'явилося 19 листопада 1945 р. в українському таборі переселенців у Рейнгард-казармах у Новому Ульмі циклостильовим виданням на вісьмох сторінках малого формату. 18 число газети в 1946 р. вийшло вже друкарським способом [13, 209]. На видання «Українських вістей» ліцензію мали почергово окремі особи – П. Маляр та М. Воскобійник, а з 1951 р. було засновано видавничу спілку «Українські вісті» [13, 209]. Видавництво «Українських вістей» ототожнювалося з видавництвами «Прометей» і «Україна». Окрім друку творів І. Багряного, не мало чіткого видавничого профілю [7, 43].

Андрій Глінін в «Українських вістях» не мав постійної посади. Він виконував обов'язки мовного коректора, адміністратора, лінотипіста, мовного редактора. З вересня 1957 р. його було прийнято в члени видавничої спілки «Українських вістей» і призначено головою спілки та директором видання [13, 236]. У 1963 – 1973 рр. він був відповідальним редактором «Українських вістей».

Про діяльність А. Глініна як журналіста свідчить «Вступна картка на шосту сесію Української Національної Ради» 1967 р. Документ виданий на ім'я А. Глініна як кореспондента часопису «Українські вісті», що давало йому можливість перебувати на сесії, яка відбулася 18 – 22 березня 1967 р. у Мюнхені, третім президентом на ній обрали Миколу Лівіцького, а до складу Ради увійшла Організація українських націоналістів за кордоном.

Українська Національна Рада як український парламент із Виконавчим органом була створена 10 червня 1948 р. для координації діяльності всіх політичних партій на еміграції.

А. Глінін не стояв осторонь політичного життя еміграції. Він був членом Української Революційно Демократичної партії (УРДП), до якої його прийняли 24 вересня 1950 р. на загальних зборах осередку УРДП у Лайпгаймі [13, 234]. З 1953 р. Андрія було обрано головою осередку УРДП в Новому Ульмі, відтоді він був активним учасником УРДП як осередку партії, так і крайової організації і партійної діяльності загалом.

У Музеї гетьманства зберігаються матеріали участі А. Глініна на ІХ з'їзді УРДП 25 – 26 травня в 1985 р. в Детройті (США) та на ХІ з'їзді УРДП, що відбувся 2 липня 1995 р. в м. Лондон (Канада). ХІ з'їзд був приурочений до 50-річчя святкування діяльності партії та газети «Українські вісті». З цієї нагоди була відкрита виставка рідкісних матеріалів, що стосувалася 50-річної діяльності як УРДП, так і газети «Українські вісті» [4, 4].

У січні 1946 р. у Новому Ульмі в таборі відбулася перша установча нарада ініціативної групи зі створення УРДП, а 8 – 9 серпня 1947 р. в таборі в Регенсбурзі – Перший Установчий з'їзд, на якому було затверджено програму та статут партії. Ініціатором створення партії був І.П. Багрянний. До партії входили емігранти з радянської України, виховані на ідеях українського відродження 1920-х рр., та члени ОУН.

В основу програмних засад УРДП була покладена боротьба проти радянського режиму й створення самостійної української держави з демократичним устроєм.

УРДП – співзасновник і активний учасник діяльності Української Національної Ради (до 1968 р.), Конгресу української вільної політичної думки та Українського Демократичного Руху.

З 1950-х рр. серед українців за кордоном розгорнулася акція щодо фінансової підтримки УНРади, відбувалися цілеспрямовані сплати в Український національний державний фонд. З ініціативи керівника фінансового відділу І. Тарасюка в 1967 р. в Новому Ульмі було створено Товариство сприяння УНРаді, членом якого був А. Глінін. Це засвідчує музейний предмет – Квиток № 0023 добровільних сплат до Українського Національно-Державного Фонду.

Квиток являє собою видовжену по вертикалі книжечку з десятима аркушами. Друкована типографським способом чорною фарбою, шрифтами різних розмірів. Обкладинка світло-бірюзового кольору, аркуші – світло-зеленого. На титульній сторінці зображений тризуб золотого кольору, над ним півколом напис: «Українська Народна Республіка», під тризубом напис, із двох сторін обмежений двома чорними квадратами, – «Державний Центр/ в екзилі». На звороті титульної сторінки надрукований вислів Симона Петлюри про користь еміграції для рідного Краю.

На другій сторінці заповнені рядки з даними власника: прізвище/ ім'я/ дата народження/ адреса, які засвідчені підписами зліва – Голови ВО УНРади М. Лівіцького, та з правого боку – Керівника ресорту Фінансів І. Тарасюка. Між підписами кругла печать, у центрі напис: «Українська/ Національна/Рада», а по колу – «Фінансовий Ресорт Виконного Органу».

Записи в квитку свідчать про фінансову підтримку А. Глініним УНРади в 1960 – 1970-х рр.

Після Другої світової війни в Європі залишилося багато офіцерів і солдатів, що воювали в лавах Червоної армії, їх не прийняла до своїх організацій жодна емігрантська військова спільнота. Тому за підтримки УРДП 26 грудня 1952 р. вони створили власну організацію в Новому Ульмі – Легіон імені Симона Петлюри. Пізніше, крім вояків Червоної армії, до легіону почали долучатися учасники визвольних змагань 1917 – 1919 рр., члени УПА. Основне завдання Легіону імені Симона Петлюри полягало в об'єднанні всіх колишніх військовиків радянської армії в єдину організацію для боротьби за відновлення української самостійної держави, у проведенні антикомуністичної пропаганди в радянській армії, організовувати зв'язки з антикомуністичними організаціями в радянській армії та в підготовці військово-політичних організаторів українських збройних сил. У 1952 р. ця організація заснувала відзнаку – орден із золотим зображенням Симона Петлюри на синьому тлі, меч навскіс і тризуб [8, 40]. На чолі Легіону стояла Головна військово-політична рада, а друкованим органом виступав журнал «Тризуб», що проіснував до 2003 р. [6, 330]. На установчих зборах було подано пояснення, чому легіон мав називатися іменем Симона Петлюри, а саме: «...Виховуючи в нашому об'єднанні побратимство з усіма українськими військовими, особливо з тими, що боролися під керівництвом Симона Петлюри і жертвували своє життя за Українську державу 1917 – 1921 рр. Нашим завданням також буде берегти рицарські традиції українського війська того часу, шанувати їх для виховання нових поколінь українських вояків. Назвавши наше об'єднання іменем Великого Вождя, ми бережемо його величний і могучий дух, що кликав наших вояків УНР на боротьбу, а тепер цей дух надихає і мобілізує нас на боротьбу з московськими комуністами» [6, 330].

У 1954 р. Андрій Глінін отримав членський квиток Легіону імені Симона Петлюри за номером 10 – як основоположник організації, що вказано в графі «Дата вступу до легіону». Це цікавий інформативний документ, що містить дані про самого власника квитка, керівництва крайової організації, Витяг із Статуту Легіону та вислови С. Петлюри. Членський квиток являє собою книжечку з 14 аркушами, друковану

типографським способом чорною фарбою, шрифтами різних розмірів. Темно-синя обкладинка із синтетичної шкіри з відтисненою по центру відзнакою легіону імені Симона Петлюри: у вінку з дубового листа портрет Симона Петлюри, внизу абrevіатура легіону «ЛСП», угорі – тризуб, накладений на меч, що розвернутий навкіс із вістрям вгору. Нижче відтиснення назви документа «Членський квиток».

Усі аркуші зеленуватого кольору з дрібним стилізованим орнаментом, в центрі водяний знак, білого кольору – символ Легіону: символічні літери Л і П з'єднані по середині літерою С.

На звороті титульної сторінки чотирма мовами (укр., англ., нім., франц.) напис: «Легіон Симона Петлюри/ Українське Антикoмуністичне Об'єднання/ Колишніх Військовиків Советської Армії».

Андрій Глінін не полишив професійну журналістську діяльність і після перенесення «Українських Вістей» до Дейтройту (США). Він вирішував організаційні питання щодо закінчення роботи друкарні в Новому Ульмі. У 1985 р. А. Глінін вийшов на пенсію, однак і далі вів активну діяльність в церковно-релігійному житті еміграції. З 1992 р. вів справи представництва «Українських Вістей» в Німеччині.

Отже, проаналізувавши та вивчивши музейні предмети, що належали Андрію Глініну, ми можемо зрозуміти наскільки активну громадську позицію мав їхній власник. Він був журналістом, членом Української Республіканської Демократичної партії, Союзу Українських інвалідів на Еміграції, Союзу Українських Ветеранів, Легіону імені Симона Петлюри, але при цьому завжди був і залишався українцем. Тому висвітлення громадсько-політичного життя українця Андрія Глініна на основі музейних матеріалів є змістовним доповненням історії діяльності українців у Європі в повоєнні роки.

Джерела та література:

1. *Бондаренко В. Відновлення діяльності організацій Українського вільного козацтва після Другої світової війни (1946 – 1952 рр.). // Всеукраїнський науковий журнал «Мандрівець». – 2012. – № 5. – С. 23 – 26.*
2. *Воскобійник М.Г. Україна – ХХ: національна ідея і чин: публіцистика, листування – К.: Літературна Україна, 2011. – 486 с.*
3. *Гальчинський В. Україністика Німеччини в другій половині 40-х – першій половині 50-х років ХХ століття. // Українознавство. – 2009. – № 3. – С. 288 – 290.*
4. *«За українську Україну» // Свобода – 1995. – 12 липня. – 4 с.*
5. *Козак С. Проблема Ді-Пі в часописі «Українські вісті» // Вісник книжкової палати. – 2013. – № 11. – С. 1 – 3.*
6. *Кравцевич-Рожнецкий В. Украинские военные знаки отличия первой половины ХХ века. – К.: НПФ «TANAIS», 2009. – 335 с.*
7. *Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по Другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945 – 1951. – Мюнхен: Академічне видавництво доктора Петра Белея. 1985 р. – 435 с.*

8. Семотюк Я. Українські військові відзнаки. Т. XXXIV. Ордени, хрести, медалі і нашивки. – Торонто. – Наукове товариство ім. Т. Шевченка в Канаді, 1991. – 50 с.
9. Союз Українських Інвалідів на Еміграції// Свобода. – 1948. – 10 серпня. – Ч. 184. – 4 с.
10. Стрільчук Л.В. Українські політичні біженці та переміщені особи після Другої світової війни : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Стрільчук Людмила Василівна. – Луцьк, 1999. – 174 с.
11. Трощинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. //Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1998. – Т. 15. – 335 с.
12. Українська еміграція. Сторінками газети «Українські вісті»/ автор проекту С. Козак. – К.: Літ. Україна. – 2014. – 469 с.
13. Українська революційно-демократична партія (УРДП – УДРП). Збірник матеріалів і документів. / О.Коновал (упор.). – Чикаго – Київ: Фондація ім. Івана Багряного, 1997. – 850 с.
14. Шугай О. Іван Багряний:нове і маловідоме. – К.: Смолоскип, 2013. – 957 с.

© Людмила БЕВЗ,

© Галина ЯРОВАЯ

К ИСТОРИИ ИЗУЧЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОГО ДВИЖЕНИЯ УКРАИНЦЕВ В ПОСЛЕВОЕННОЙ ГЕРМАНИИ (НА МАТЕРИАЛАХ АНДРЕЯ ГЛИНИНА ИЗ МУЗЕЯ ГЕТМАНСТВА)

На основе музейных предметов из фондовой коллекции Музея гетманства исследовано жизнь украинца Андрея Глинина, вывезенного в Германию 1943 г. на принудительные работы. На его примере раскрыто общественно-политическую деятельность многочисленной группы «перемещенных лиц» из украинских земель. Отражены их активность в борьбе с советской системой за независимость Украины.

Ключевые слова: музейные предметы, Музей гетманства, Андрей Глинин, Вторая мировая война, перемещенные лица, лагеря «Ди-Пи», газета «Украинские вести», Легион имени Симона Петлюры, Украинская Революционно-Демократическая партия (УРДП), Украинская Национальная Рада (УНРада).

© Ludmila BEVZ,

© Galina YAROVA

THE HISTORY STUDY OF SOCIAL AND POLITICAL MOVEMENT OF UKRAINIAN IN POST-WAR GERMANY ON MATERIALS OF ANDREW GLININ FROM THE MUSEUM OF HETMAN

The Second World War caused great movement of the Ukrainian people. After the war, many immigrants were in defeated Germany, and had to arrange their lives. The piece was

repatriated, voluntarily or forcibly. Ukrainian trapped in areas controlled by the USA, Britain and France were able to settle and join in the displaced persons camps. These were forcibly removed and prisoners of war and those who voluntarily took the path of political refugee. In social terms, it was a motley group. But they are united by the desire to achieve independence of Ukraine. Of course, each of the social or political groups had their own vision of achieving this goal.

On the basis of the museum exhibits of the collections of Museum of Hetman studied the life of Andrew Glinin, who was exported to Germany in 1943 as forced laborers. Materials presented in a paper what was delivered by the Director of the Museum Libraries Archives St. Vladimir in Calgary (Canada) Mykola Voron. They include introductory card of A. Glinin to Ukrainian National Council (Germany, 1967); reference of the Ukrainian Union of Veterans about donation of A. Glinin (Germany, 1950); ticket of voluntary payments to the Ukrainian National-State Fund (Germany, 1960); mandate delegate of the 9th Congress of the Ukrainian Revolutionary-Democratic Party (URDP) (Germany, 1985); mandate delegate of the 11th Congress of the UDRP (Germany, 1995); certificate statements admission to a current member of the Union of Ukrainian Invalides in Exile (Germany, May 12, 1949); membership card of the Legion named Simon Petlyra (Germany, 1954).

On the example Andrew Glinin showed social and political activities of numerous group of "displaced persons" from Ukrainian lands. Displaying their activity in the fight against the Soviet system for Independence of Ukraine.

Analyzing and learning materials from the Museum of Hetman, belonging to Andrew Glinin we can understand how active social position occupied by their owners. After all, he was a journalist, a member of the Ukrainian Republican Democratic Party, the Union of Ukrainian disabled in Exile, Ukrainian Union of Veterans, Legion named Simon Petlyra, but first he has always been and remained Ukrainian. Because coverage of social and political life of Ukrainian A. Glinin based on museum materials is a meaningful addition to the history of Ukrainian in Europe in the post-war years.

Keywords: *museum exhibits, Museum of Hetman, Andrew Glinin, World War II, displaced persons, camps "ON", the newspaper "Ukrainski visti", Legion named Simon Petlyra, Ukrainian Revolutionary Democratic Party (URDP), Ukrainian National Council (UNRada).*